

נועים אליעזר

חקרי משפט
עמותה לחקר המשפט היהודי (ע"ד)
שיעורי מורינו הגאון רבי אליעזר רוט שליט"א
תצוה תשפ"ב * מס' 220

בדין סידור והטבה דמנורה בכהן

באהל מועד מחויץ לפרוכת אשר על העדות יערך אותו אהרן ובניו וגו' (שמות כ"ז, כ"א).

ובתרגום אונקלוס: "במשכן זמנא מברא לפרכתא דעל סהדותא יסדר יתה אהרן ובנוהי כו". - וכן בתרגום יונתן: "במשכן זמנא מברא לפרגודא דעל סהדותא יסדר יתיה אהרן ובנוהי".

דקרוק ה"משך חכמה" בפרשת בהעלותך

(א) הנה ב"משך חכמה" בפרשת בהעלותך (במדבר ח', א') דקדק, דהכא דקמייירי בציווי לדורות, כתיב רק "יערך אותו אהרן", דהיינו רק הסידור וההטבה צריך שיהיה בכהן, אבל לא ההדלקה. - והא נצטווה אהרן בהדלקה הוא רק בהדלקת המנורה בפעם הראשון, דבזה נצטווה אהרן להעלות ולהדליק, וזהו מדין חינוך המנורה, ולכן נכתב בפרשת בהעלותך (במדבר ח', ב') "דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות וגו'". - וסיים ה"משך חכמה" (שם) בזה"ל: "לכן ויעש כן אהרן כאשר צוה ה' (במדבר ח', ג'), שבפעם ראשון שנצטווה עשה כן שהדליק, אבל אם היה לדורות, הלא לא נודע שעשה כאשר צוה עד יום מותו וקיים כל ימיו ההדלקה". עכ"ד.

דברי המאירי ביומא כ"ד ע"ב

(ב) והנה הגם דכתיב להלן (שמות ל', ח'), "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה וגו'", והתם קאי על ציווי לדורות, דומיא דקטורת הנזכרת שם שהיא לעולם בכהן. - אכן כבר כתב המאירי ביומא (כ"ד:) דמהן קרא דהתם בלאו הכי לא קשיא, דנקט אהרן בהדלקה אגב הקטרה דבסיפא דקרא.

תירוץ ה"משך חכמה" לקושיית קמאי

(ג) והנה ביומא (כ"ד:) אמרינן דהדלקה לאו עבודה היא וכשרה בזר. - ויעוי"ש בתוס' ישנים שהקשו, שהרי "אהרן" כתיב (במדבר ח', ב'), "דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות וגו'". וז"ל: "הדלקה לאו עבודה היא, שהשלהבת עולה מאליה וכו', אבל תימא לה"ר יוסף כיון דהדלקה לאו עבודה היא אמאי כתיב בה כהן, דכתיב דבר אל אהרן ואל בניו בהעלתך את הנרות כו'". עכ"ל. וכן הקשו בתוס' הרא"ש, ובתוספות רי"ד, והריטב"א והמאירי.

ובספר "משך חכמה" הנ"ל, תירץ: "ונראה, משום דתנן (מנחות מ"ט) אין מחנכין את המנורה אלא בנרות של בין הערבים, ורש"י בשם מדרש, שאהרן היה עצב שנתחנך המשכן על ידי הנשיאים וכו', אמר לו שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות, וזה לחנך המנורה בפעם הראשון צוה אהרן להעלות ולהדליק. אבל לדורות כתיב (כאן, שמות כ"ז, כ"א) יערך אותו אהרן, רק הסדור וההטבה לא הדלקה, לכן ויעש כן אהרן וכו' כאשר צוה ה' (במדבר ח', ג'), שבפעם ראשון שנצטווה עשה כן שהדליק, אבל אם היה לדורות, הלא לא נודע שעשה כאשר צוה עד יום מותו וקיים כל ימיו ההדלקה, וז"ב". עכ"ד.

תירוץ ה"צפנת פענח" לקושיית קמאי וכנ"ל

(ד) ויעוי' בספר "צפנת פענח" (פ"א מברכות ה"ט) דנקט גם כן כהאור שמח הנ"ל, דלחינוך כלי המקדש לעבודה בעינן שיהיה על ידי כהן. ויישב בזה קושיית התוס' ישנים הנ"ל, וכמו שנתבאר. וז"ל: "ועל בתוספות ישנים יומא דף כ"ד מה שהקשו דהא הציווי בהעלותך הוא לאהרן ולבניו, ע"ש. אך די"ל כן, דהנה מבואר מנחות דף מ"ט דבהדלקה

הראשונה אז נתחנכה המנורה ע"ש, ולזה בעי דוקא כהן, דלעשות אותה כלי שרת בעי כהן". עכ"ד.

תרי אנפי נוספים בדברי ה"צפנת פענח"

(ה) הן אמנם דב"צפנת פענח" (הלכות מתנות עניים עמ' ס"ו) נקט דטעמא דבחינוך צריך דוקא כהן, אין זה משום מעשה החינוך, אלא דכיון דמעשה ההדלקה לחינוך הוא ביום בשעת ההדלקה עצמה, ולא אחר כך, בעינן בזה כהן. ואין זה מחמת המעלה של מעשה החינוך דצריך כהונה. - ובאופן אחר ביאר ה"צפנת פענח" (תנינא עמוד ק"ח), דבאמת מעשה החינוך אינו צריך כהן, וכן לא משום דהוי ביום והוא שעת קיום המצוה, אלא דהדלקת החינוך חשיבא לעבודה אף על פי דהדלקה בעלמא אינה עבודה, ולכן בעינן כהן כדין עבודה דבעיא כהונה.

ביאור החזו"א

(ו) ובספר חזו"א (מנחות סימן ל' סק"ח) צידד גם כן דבהדלקה ראשונה במנורה בעינן כהונה. ונקט שם בטעמא דמילתא, דמאחר ובעלמא הדלקה לאו עבודה הוא בהכרח משום דלעולם חשיבא ההדלקה כהמשך להאור הראשון, ומהאי טעמא אין מצוה במעשה ההדלקה, מכיון דעיקר הענין הוא מה שיש על ידי ההדלקה אור הממשיך את ההדלקה הראשונה, ואם כן על כל פנים הדלקה ראשונה חשיבא עבודה, מפני שאין היא המשך אלא התחלת האור. ולפי זה העיר החזו"א דבהדלקה ראשונה באמת יתחייב זה מיתה. והא דלא חשיב להדלקה בכלל ארבע עבודות שזר חייב על זה מיתה, הוא מפני שאין זה לדורות. - והיינו, דאפילו כשהמנורה אבדה ועשו מנורה חדשה, ואחר כך מחנכין אותה בהדלקה מחודשת, גם בזה לא חשיבא ההדלקה הראשונה לעבודה, ומיקרי עדיין כהמשך להאור הראשון, ולכן נקט החזו"א דאינו נוהג לדורות.

דברי החזו"א

דיעווי"ש בחזו"א שכתב: "ונראה דהא דאמר הדלקה לאו עבודה היא היינו הדלקתה בכל יום, אבל הא דתנן מנחות מ"ט, א' אין מחנכין את המנורה אלא בז' נרותיה בין הערבים, צריך הדלקת כהן. דהא דאמר הדלקה לאו עבודה היא, היינו שהרצון להעלות נר תמיד אלא מפני מצות הטבה בכל יום על כן צריך להדליקה בכל יום, אבל כל הדלקת היום היינו המשך הדלקה ראשונה, אבל הדלקה ראשונה מצוה. - ובזה ניחא הא דפריך יומא שם [כ"ד:]: מהצתת אליתא, ולכאורה קשה דהא דאמר הדלקה לאו עבודה היא אין הטעם שהדלקה אין בה ממש, דודאי עבודה חשובה היא, אלא שלא נתנה בהדלקת נרות,

ומאי פריך מהצתת אליתא ודקארי לה מאי קראי לה, אבל אי הטעם הוא משום דעיקר הרצון הוא נר תמיד שפיר היי"ט ד' לפרש כן במערכה דהרון אש תמיד, אלא שמתחדש בכל יום, ומכל מקום בעינן כהונה. - ואמנם לפי זה אם הדליק זר פעם ראשונה חייב עלה, ולא חשיב ליה בארבע עבודות משום שאינה לדורות. והוא דבר חדש, וצ"ע. עכ"ד החזו"א.

בספרת ה"משך חכמה" דנטה מדרכו של החזו"א

אמנם האור שמח ב"משך חכמה" פרשת בהעלותך (במדבר ח', ב') הנ"ל, נקט דהטעם דבעינן כהונה הוא משום חינוך המנורה לעבודה, ולא נחית לסברת החזו"א דהדלקה הראשונה כיון שהיא בפועל ראשונה חשיבא עבודה. - ונמצינו למדין דלפי דברי האור

שמח ב"משך חכמה", אין הדלקת החינוך שאני משאר ההדלקות, דאמרינן ביומא (כ"ד:): דהדלקה אינה עבודה לחיוב זר, אלא דבעי כהונה לאו מדין עבודה, וכדינא דמראות נגעים דבעו כהונה אף על פי דאין זה עבודה, וזהו יסוד הדין דחינוך הכלים לעבודה צריך שתהיה על ידי כהן אף על פי דאין תורת עבודה בעשייתו. [איברא דמדברי ה"צפנת פענח" הנ"ל מבואר דאפילו דהדלקה שבכל יום לא היא עבודה, מכל מקום הדלקת החינוך חשיבא עבודה, ולכן בעינן כהן לחינוך כיון דחשיבא עבודה. והיינו, דנקט דהטעם דהדלקה לאו עבודה הוא משום דהעיקר שתהיה המנורה דלוקה, וההדלקה היא רק היכי תימצא, והחינוך הוא דוקא על ידי מעשה ההדלקה עצמו, ולכן היא עבודה].

בעשיית הציץ בלא שתהיה כן תוכות

ועשית ציץ זה טהור ופתחת עליו פתוהי חותם וגו' (שמות כ"ח, ל"ד).

בסוגיא דגיטין כ' ע"א ודברי הב"ש סי' קכ"ה סק"ג

א) בגיטין (כ'): פרכינן, והא הוי חק תוכות. ומוקמינן, שהיה מכה בקורנס אחורי הציץ שיהיה בולטת. וכיו"ב מבואר לענין כתיבת הגט, וכדכתיב בפרשת כי תצא (דברים כ"ד, א') וכתב לה. - ויעו' ב"בית שמואל" באהע"ז (סימן קכ"ה סק"ג) שדקדק מזה דגט הנדפס כשר בדיעבד. וכיו"ב כתב בספר "גט פשוט" (סימן קכ"ה סק"ט"ו) דדקדק דדפוס הוי כתיבה ולא חוק תוכות וכשר לספר תורה ותפילין ומזוזות.

דברי ה"ט"ז

וה"ט"ז ביו"ד (סימן רע"א סק"ח) כתב גם כן דדפוס דינו ככתיבה, וז"ל: "דמה לי שדוחק את העט

על הנייר או הנייר על האותיות של עופרת אידי ואידי כתיבה היא, ומכל מקום לענין גט ודאי אין לעשות בדפוס כיון שדומה קצת לחקיקה". עכ"ד.

בתשו' הרמ"ע מפאנו

ויעו' בתשו' הרמ"ע מפאנו (סימן צ"ג) דמכשיר גם כן, והובא ב"בית שמואל" הנ"ל.

בדברי ספר התרומה

ב) והנה בירושלמי (פי"ב דשבת ה"ג) דרשינן על הא דכתיב בפרשת תרומה (שמות כ"ו, ל') והקמות את המשכן כמשפטו, וכי משפט יש לקרשים, אלא למי שזכה לעמוד בצפון יעמוד לעולם בצפון. ולכן היה צורך למלאכת המשכן לרשום. וכדגרסינן התם בירושלמי, וכן איתא בשבת (ק"ג:), שהיו רושמים על קרשי המשכן לידע שהוא בן זוגו. ואם היתה טעות היה מוחק. - ובספר התרומה (הלכות תפילין סימן ר"ד) כתב לענין תפילין, בזה"ל:

"ואין להכשיר [לענין תפילין] מדאמרינן פרק הבונה (ק"ד:): נטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין, חייב, לפי דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה וגמרינן ממשכן ועל קרשי המשכן היו הם כותבים אחד ושנים בכל ענין שלא היו חוששין אלא לידע איזה בן זוגו. אבל במקום שנאמר וכתב פסלינן חק תוכות". עכ"ל. והיינו, דאפילו חק תוכות חייב, דבספר תורה וגט כתוב בהם כתיבה, וחק תוכות נעשה מאליה, אבל גבי שבת לא כתיב כתיבה. והא דחשיב כתיבה לענין קרשים הוא מפני דלא גרע מרושם. ומה"ט נקט ספר התרומה הנ"ל דהיכא שנטל חטוטרות מחי"ת ונעשה שני זיינין חייב. - ויעו' בספר התרומה (בהלכות גיטין סימן קי"ד) דלגבי שבת חייב, אפילו אם כתב אותיות שעטנ"ז ג"ץ בלא זיוני. והא דאיתא בשבת (ק"ה) דבעי זיוני, היינו בכותב בספר תורה או שנתכוין לכתוב כמשפט ספר תורה, אבל בלאו הכי חייב בלא תגין.

דברי ה"רביד הזהב"

ג) ובספר "רביד הזהב" בפרשת כי תשא (שמות ל"ב, ט"ז) הביא דברי הסמ"ג (עשין ס"ב, בהג"ה) שכתב דשי"ן של תפילין של ד' ראשים שבשל ראש החקיקה שבין הבליטות הוא שי"ן של ג' ראשים, נגד כתב הלוחות שהיה כתיבה שוקעת. והב"י באו"ח (סימן ל"ב) הקשה דאם כן כשעושין השי"ן על ידי דפוס של עץ הוי חק תוכות. וע"ש בב"י שכתב דבדפוס כשר, ופוק חזי מאי עמא דבר. וע"ש בדרכי משה בשם ה"אור זרוע" שחק תוכות גם כן כשר לענין תפילין. - ותירץ ה"רביד הזהב", דעטו כתיבה כתיב גבי שי"ן, הרי גבי שבת חשיב כתב אפילו כשנעשה מאליו, וכדמצינו לענין הא דדרשינן מהפסוק כמשפטו (שמות כ"ו, ל') לענין כתיבה על קרשי המשכן, וכמשנ"ת.

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי
(ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה
לפי סעיף 46
לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,
טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:

21 Harav Kotler St.

Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

